

ВИДОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАВУКОПОДІБНИХ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Семенченко Діана Вячеславівна
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Максименко Юлія Вікторівна,
Кандидат біологічних наук, доцент
Кафедра зоології, біологічного моніторингу
та охорони природи
Житомирський державний університет імені
Івана Франка

Павуки становлять найбільший ряд павукоподібних, з описаними понад 45 000 видами. Вчені вважають, що ця цифра продовжить зростати, оскільки дослідження видового складу павуків тривають. В Україні налічується більше 1000 видів павуків, які зазвичай обирають для проживання біотопи з густою рослинністю, такі як багатотравні степи, узлісся та заплавні луки. Проте цікаві та незвичайні види можна також знайти в псамофітних степах і солончаках.

Павукоподібні організми поділяються на кілька рядів, що об'єднують близько 70 000 видів, які можна знайти на всіх континентах. В Україні представлені такі ряди: павуки (Aranei), кліщі (Asagira), скорпіони (Scorpiones), косарики (Opiliones), соліфуги (Solifugae) та несправжні скорпіони (Pseudoscorpiones).

Павуки є найбільшою групою павукоподібних, що характеризується наявністю отруйних залоз і здатністю виробляти павутину за допомогою павутинних залоз. Відомо близько 30 тисяч видів павуків (в Україні їх понад 400), які населяють різноманітні середовища — від полярних регіонів до степів і пустель. Єдиний вид, що живе у прісній воді, — сріблястий павук, який дихає повітрям і створює підводне гніздо з павутини.

Фауна павуків Київської області, зокрема Бучанського району, має досить складну та багатогранну філогенетичну структуру. Загалом видовий склад павуків характеризується неоднорідним розподілом за філогенетичними групами. Найчисельнішими видами є павуки підряду Ареноморфні (Araneomorphae), які становлять близько 85-90% від загальної кількості видів. Серед них павуки рядів Entelegynae та Dysderomorphae є найчисельнішими.

Ряд Павуки (Entelegynae) представлений найбільшою кількістю видів, зокрема родиною чорних павуків (Araneidae), на яку припадає близько 25-30% загального видового різноманіття, павуків-стрибунів (Salticidae) - до 15-20% і павуків-павуків (Theridiidae) - близько 10-15%. Ряд Диздероморфи (Dysderomorphae) включає невеликі, але важливі таксони, такі як павуки-

прямокрильці (*Dysderidae*) та лісові павуки (*Miturgidae*), на які припадає близько 10-15% видового складу. Невелика кількість павуків є і в більш примітивних Деформіформних, зокрема представників родини *Atypidae*, на які припадає близько 5-10% від загальної кількості видів.

Поширення павуків у Київській та Бучанській областях нерівномірне і залежить від низки факторів, серед яких наявність придатних біотопів, мікроклімат, рослинний покрив та антропогенний вплив. У лісових масивах поширені павуки, що віддають перевагу тіні, тобто представники родин *Cercopithecidae* і *Mitsugamoidea*. На відкритих ділянках поширені павуки-стрибунці (*Salticidae*) та павуки-вовки (*Lycosidae*), які пристосовані до умов високої сонячної радіації. Окремі види павуків присутні і в урбанізованих районах Бузького району, і ці павуки зустрічаються в антропогенних ландшафтах, поблизу населених пунктів та в парках.

Біогеографічний аналіз павуків в Україні демонструє значне різноманіття, включаючи ендемічні, космополітичні та інвазійні види. Ендемічні види є найбільш екологічно специфічними і зустрічаються в певних регіонах, таких як Карпати та Крим. Космополіти широко розповсюджені і зустрічаються в усіх природних зонах. Чужорідні види утворюють нові осередки, переважно в південних регіонах, що може свідчити про зміну кліматичних умов та антропогенний вплив. Аналізуючи ці угруповання, можна оцінити екологічну стабільність регіону та спрогнозувати зміни у фауні павуків.

Стан популяцій рідкісних видів павуків у регіоні викликає серйозне занепокоєння. Більшість видів переживають постійне скорочення чисельності внаслідок антропогенного впливу, втрати природних оселищ та зміни клімату. Найбільш вразливими є павуки, приурочені до певних природних екосистем, таких як луки, ліси та прибережні біотопи. Під найбільшою загрозою зникнення перебуває павук-птахоїд, чия популяція за останнє десятиліття скоротилася більш ніж на 60%. Основними факторами, що спричиняють негативний вплив, є розведення диких рослин, використання пестицидів, урбанізація та зміна мікрокліматичних умов. З іншого боку, водяні павуки та павуки-сріблянки мають дещо кращу динаміку популяцій завдяки своїй здатності адаптуватися до мінливих умов і меншій залежності від вузькоспеціалізованих біотопів.

Чисельність рідкісних і зникаючих видів павуків у Київській та Бучанській областях залежить від низки природних та антропогенних факторів. Основними загрозами є зміни природних біотопів внаслідок діяльності людини, урбанізації та використання пестицидів у сільському господарстві. Зміна клімату також впливає на стабільність оселищ, що призводить до скорочення чисельності популяцій. Втрата генетичного різноманіття через ізоляцію та браконьєрство популяцій збільшує ризик зникнення. Для захисту цих видів необхідні заходи з охорони природних оселищ, зменшення використання хімікатів та створення умов для збереження генетичного різноманіття павуків у регіоні.

Антропогенний вплив у Київській та Бучанській областях значно змінив видовий склад павуків. Господарська діяльність, така як вирубка лісів, вирощування сільськогосподарських культур, осушення водно-болотних угідь та

хімізація сільського господарства, призвела до скорочення чисельності чутливих до змін видів, таких як *Atypus muralis* та *Eresus kollari*. Натомість зростає кількість інтродукованих з-за кордону видів, таких як *Steatoda triangulosa* та *Volvus farangioides*. Урбанізація створює сприятливі умови для видів у будівлях і на прилеглих територіях, але руйнує природні місця існування і зменшує видове різноманіття в лісах і луках. Це призводить до деградації екосистем і змінює баланс між хижаком і жертвою.

Спільноти павуків зазнають незначних еволюційних змін у відповідь на мінливі умови навколишнього середовища. Урбанізація сприяє адаптації до нових умов. Деякі види павуків, такі як *Tegenaria domestica*, збільшують розмір тіла і змінюють свої поведінкові стратегії, щоб ефективно полювати в приміщенні. З іншого боку, види, залежні від дуже специфічного середовища, демонструють генетичну ізоляцію і втрату біорізноманіття через розриви між популяціями. Ці процеси свідчать про зростання ролі антропогенних факторів у формуванні екологічних угруповань павуків та їх адаптації до нових умов середовища.

Аналіз видового складу павуків Київського та Бучанського районів виявив значну схожість домінуючих родин (*Lycosidae*, *Araneidae*), що можна пояснити схожими кліматичними умовами та природним середовищем. Однак, загальне видове різноманіття в Бучанському районі є низьким через відсутність степових ділянок та невелику площу природних територій. Рідкісні види в районі зустрічаються переважно в лісових екосистемах, а також у степових районах області. Урбанізація в Бучанському районі має менший вплив на видовий склад, ніж у Київській області в цілому, де екосистема значно змінена антропогенними факторами. Це вказує на необхідність заходів зі збереження біорізноманіття в Бучанському районі, з акцентом на збереження лісових оселищ.

Ландшафтні зони Київського та Бучанського районів демонструють як схожість, так і значні відмінності у видовому складі павуків. Основною відмінністю є відсутність степових зон у Бучанському районі, що обмежує поширення деяких степових видів, таких як *Lycosa singoriensis* та *Eresus kollari*. Лісові та лучні біотопи в обох районах мають подібний склад, але кількість видів у Бучанському районі менша через обмеженість природних територій. Водні біотопи району мають стабільний видовий склад завдяки низькому антропогенному впливу порівняно з регіоном в цілому. Антропогенний ландшафт Бучанського району є менш урбанізованим, тому кількість урбаністичних видів обмежена. Отже, відмінності у фауні павуків між цими районами визначаються характером ландшафту та інтенсивністю антропогенного впливу.

У даній роботі розглядаються павукоподібні, що мешкають у Київській області та Бучанському районі. Київська область та зокрема Бучанський район відзначається багатством різних видів павукоподібних. У зв'язку з цим було проведено ряд польових досліджень, під час яких були виявлені такі види: павук-косач (*Pholcus phalangioides*), павук-домовик — представник родини воронкоподібних (*Agelenidae*), близький родич американського домашнього

павука (*Tegenaria agrestis*); садовий павук (*Araneus diadematus*), підвид мармурового хрестовика, а також *Argiopsis bruenrichi* — яскравий павук з родини твердокрилих зі смугастим жовто-чорно-білим черевцем.

Південноросійський тарантул, наукова назва якого українською звучить як південноросійський тарантул, у народі відомий як павук або міцгир. Срібний павук або водяний павук (*Argyroneta aquatica*) також був зафіксований. Павуки-вовки (*Lycosidae*) — це родина павуків, які є мандрівними мисливцями або норами середнього або великого розміру, зазвичай темного кольору. *Misumena vatia* — вид павука-краба з великого роду *Misumena*, який не будує рибальську сітку, а полює на квітах, ховаючись у засідці.

За результатами дослідження можна стверджувати, що Київська область та Бучанський район має значне різноманіття павуків. У цій праці згадуються не всі види, що мешкають у регіоні, а лише найбільш поширені та чисельні.

Список використаних джерел:

1. Букша І.Ф. *Теоретичні основи та практичні аспекти моніторингу біорізноманіття лісової рослинності*. Лісова типологія, екологія та біологія лісу. – 2003. – № 13(3). – С. 69–75.

2. Божко К. М. *Еколого-біологічна та ґрунтово-геоботанічна характеристика південного варіанта байрачних лісів південно-східної України*. Пит. степ. лісознав. та лісов. рекультив. земель. – Д. : Вид-во ДНУ, 2007. Вип. 11. С. 75– 89.

3. Прокопенко, О. В. Біологічне різноманіття України. Павуки (*Aranei*) О. М. Кунах, О. В. Жуков, О. Є. Пахомов. -Дніпропетровськ: вид. ДНУ, 2010. – 340 с. 14.

4. Федоряк М. М., Руденко С. С., Євтушенко К. В. *Павуки (*Aranei*) в складі мезофауни поверхні ґрунту пасовищ з різним ступенем трансформованості Чернівецької області* : Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Біологія. 2008. № 2 (36). С. 121–127.